

Prof. dr Vesna NIKOLIĆ-RISTANOVIĆ

Redovni profesor

Univerzitet u Beogradu

Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

Originalni naučni rad

UDK: 343.91-053.6

Primljeno: 24. septembar 2012. god.

KRIMINALITET MALOLETNIKA ILI MALOLETNIČKA DELINKVENCIJA: POJMOVNO ODREĐENJE I NJEGOV ZNAČAJ

S obzirom na uzrast, razlikuju se dva osnovna tipa kriminaliteta: kriminalitet maloletnika i kriminalitet punoletnih lica. Međutim, za kriminalitet maloletnika se u literaturi koriste i drugi termini, poput maloletničke delinkvencije, maloletničkog prestupništva, društvene neprilagođenosti, antisocijalnog ponašanja maloletnika, huliganstva i drugih. S tim u vezi, u literaturi egzistiraju i različite definicije maloletničkog kriminaliteta, odnosno maloletničke delinkvencije, koje se pre svega razlikuju u shvatanju o tome koja sve ponašanja spadaju u maloletničku delinkvenciju. Opredeljenje za neko od tih shvatanja, uže ili šire, ima kako teorijske, tako i praktične implikacije. Polazeći od analize diskursa savremene teorijske i primenjene kriminologije, rad ima za cilj da predstavi i kritički preispita postojeća pojmovna određenja maloletničke delinkvencije, kao i da razmotri pitanje uticaja određenja pojma maloletnička delinkvencija na sprovođenje kriminoloških istraživanja i kreiranje kriminalne politike.

Ključne reči: maloletnička delinkvencija, pojmovno određenje, praktične implikacije.

Jedna od ključnih tipologija kriminaliteta jeste tipologija po kriterijumu uzrasta izvršioca. S obzirom na uzrast, razlikuju se dva osnovna tipa kriminaliteta:

kriminalitet maloletnika i kriminalitet punoletnih lica. Oba tipa kriminaliteta imaju čitav niz karakteristika koje su u značajnoj meri određene uzrastom izvršioca. Pri tome, kriminalitet maloletnika predstavlja poseban tip kriminaliteta čiju ključnu odrednicu predstavlja maloletstvo izvršioca kao životna faza u kojoj su psihofizički razvoj i socijalizacija još uvek u toku, dok punoletni delinkvent ima formiranu ličnost koja ja daleko manje podložna promenama (Gassin, 2007).

Specifičnosti maloletničkog kriminaliteta, odnosno delinkvencije, povezane su sa biološkim i psihosocijalnim karakteristikama maloletnika, i, sa tim u vezi, sa posebnim mestom koje maloletna lica imaju u pravnom sistemu (posebna pravila vezana za krivičnu odgovornost, sankcije, krivični postupak, izvršenje sankcija itd.). Pošto su šanse za popravljavanje maloletnika daleko veće u poređenju sa punoletnim delinkventima, smatra se da su za njih primerenije vaspitne mere i sugeriše se obazrivo postupanje u krivičnom postupku, dok su kazne pre svega namenjene punoletnim licima. Uz to, maloletnici se smatraju manje društveno odgovornim od punoletnih delinkvenata.

U literaturi se, pored termina kriminalitet maloletnika, koriste i drugi termini za označavanje ovog tipa kriminaliteta, i to: maloletnička delinkvencija, maloletničko prestupništvo, društvena neprilagođenost, asocijalno, odnosno antisocijalno ponašanje maloletnika, huliganstvo i sl. (Konstantinović-Vilić i dr., 2009, 244). Ipak, termini maloletnička delinkvencija (eng. *juvenile delinquency*) i maloletnički kriminalitet (*juvenile crime*) dominiraju u savremenoj kriminološkoj i krivičnopravnoj literaturi. U tesnoj vezi sa ova dva ključna terminološka određenja stoji i pitanje određenja pojma maloletničkog kriminaliteta, odnosno delinkvencije.

Već sami nazivi upućuju na razliku u shvatanju ovog tipa kriminaliteta, odnosno na razlike u obuhvatnosti antisocijalnog ponašanja maloletnika. Tako termin maloletnički kriminalitet ukazuje na prihvatanje uže definicije, dok termin maloletnička delinkvencija ukazuje na širu definiciju. U skladu sa razlikama u određenju pojma kriminaliteta uopšte (Konstantinović-Vilić i dr., 2009), može se napraviti razlika između pravnog pojma maloletničke delinkvencije i pravnog pojma korigovanog sociološkim, kao užih shvatanja, na jednoj strani, i šireg, kriminološko-sociološkog pojma maloletničke delinkvencije, na drugoj strani.

Prema pravnoj definiciji, maloletnička delinkvencija obuhvata samo ona ponašanja maloletnika čija kažnjivost je propisana nacionalnim zakonima (Flowers, 2002, 6). U okviru pravnog shvatanja razlikuje se pravni pojam u užem i širem smislu. Pravni pojam u užem smislu obuhvata samo ponašanja propisana kao krivična dela (npr. krađe, telesne povrede, ubistva i sl.), dok širi pravni pojam podrazumeva ponašanja maloletnika koja su nacionalnim zakonima propisana ne samo kao krivična dela već i kao prekršaji, odnosno lakši prestupi (npr. skitnja, prosjačenje, upravljanje motornim vozilom bez saobraćajne dozvole, prostitucija, kockanje i sl.).

Pravni pojam korigovan sociološkim, pored krivičnih dela i prekršaja, u maloletničku delinkvenciju uključuje i ona ponašanja maloletnika koja se prema međunarodnom pravu smatraju nedozvoljenim, iako ih određeno nacionalno zakonodavstvo još uvek ne smatra kažnjivim (npr. proganjanje u Srbiji nije propisano kao kažnjiva radnja, a međunarodno pravo od država traži da obezbede njegovu kažnjivost).

Šire, odnosno kriminološko-sociološko određenje pod maloletničkom delinkvencijom podrazumeva kako ponašanja propisana kao kažnjiva nacionalnim ili međunarodnim pravom, tako i daleko širi krug devijantnih ili društveno neprilagođenih ponašanja maloletnika. Prema nekim autorima, sociološka definicija uključuje ne samo one maloletnike koji krše zakone, već i one koji su stigmatizovani načinom na koji društvo reaguje (navedeno prema Flowers, 2002). Drugim rečima, maloletnička delinkvencija po ovom shvatanju obuhvata širok dijapazon kršenja moralnih i drugih društvenih normi: od preddelinkventnih ponašanja do ponašanja čija kažnjivost je propisana u zakonodavstvu (Konstantinović-Vilić i dr., 2009, 245). Tako se, prema ovom shvatanju, pod maloletničkom delinkvencijom podrazumevaju i ponašanja poput bežanja od kuće, bežanja iz škole, konzumiranja alkohola i narkomanije, koje pristalice pravnog shvatanja smatraju samo faktorima na koje treba delovati u cilju sprečavanja da do maloletničke delinkvencije shvaćene u užem smislu dođe (Milutinović, 1971).

Svi navedeni pojmovi maloletničke delinkvencije u manjoj ili većoj meri su relativni. Pravno određenje, koje je sastavni deo kako užih, tako i širih definicija, se razlikuje i podložno je promenama, odnosno zavisi od konkretnog pravnog sistema i njegovih promena. Zbog toga se pravna definicija maloletničke delinkvencije razlikuje u različitim istorijskim periodima i u različitim društvima. No, ni sociološki deo u širim definicijama nije nepromenljiv i određen. I on se razlikuje od društva do društva, i postoje različita shvatanja u pogledu toga koliko širok treba da bude, odnosno koja sve ponašanja treba da obuhvati. Pored toga, shvatanje o tome koje ponašanje je prihvatljivo, a koje nije razlikuje se od zemlje do zemlje, kao i unutar pojedinih zemalja, u zavisnosti o kojoj društvenoj grupi je reč. Tako, na primer, konzumiranje alkohola i droge može se smatrati sitnim nestašlukom kada su u pitanju mladi iz uglednih i bogatih porodica, dok se, ukoliko se radi o pripadnicima marginalizovanih grupa, ista ponašanja mogu smatrati maloletničkom delinkvencijom (Flowers, 2002).

Određenje pojma maloletničke delinkvencije od značaja je kako za istraživanja, tako i za koncipiranje mera društvenog reagovanja, preventivnih, ali i represivnih (Jašović, 1991). Naime, shvatanje o tome šta spada u maloletničku delinkvenciju utiče na određenje predmeta istraživanja (npr. pristalice pravnog shvatanja će istraživati bežanje iz škole kao kriminogeni faktor, a ne kao delinkventno ponašanje). Takođe, od obuhvatnosti pojma maloletničke delinkven-

cije zavisioe i opseg primene i priroda preventivnih mera, kao i sankcija i drugih mera društvenog reagovanja na maloletničku delinkvenciju.

Zanimljivo je primetiti da je termin maloletnička delinkvencija ušao u upotrebu sa razvojem zaštitničkog modela društvenog reagovanja na maloletničku delinkvenciju, u kome se najbolji interes deteta stavlja na prvo mesto. Po njemu, briga, smeštaj i tretman, a ne kazna, se smatraju prevashodnom obavezom države prema maloletnim prestupnicima (Siegel, Welsh, Senna, 2006). Međutim, pod geslom zaštite maloletnika, a zbog neodređenosti i proizvoljnosti mera koje podrazumeva, ovaj model se često kritikuje jer, zaobilazeći krivično pravo, utiče na širenje represije i stigmatizacije maloletnika za ponašanja koja su često i sasvim banalna.

Tako statusni delikti (*status offenses*) u SAD, kao i uvođenje mera protiv antisocijalnog ponašanja maloletnika u Ujedinjenom Kraljevstvu (*ASBO – Anti Social Behaviour Order*) predstavljaju primere široko shvaćenog pojma maloletničke delinkvencije, čije prihvatanje je dovelo do širenja državne kontrole i represivne intervencije prema maloletnicima¹. Naime, statusni delikti omogućavaju primenu kontrole i sankcija na ponašanja koja se ne smatraju nedozvoljenim kada ih čine odrasli (npr. neredovno pohađanje nastave, bežanje iz škole, kupovina, držanje i pušenje cigareta, konzumiranje alkohol, i sl.). Takođe, mere protiv antisocijalnog ponašanja maloletnika primenjuju se krajnje proizvoljno, na svako ponašanje za koje se proceni da može da ugrozi društveni poredak, a to često uključuje i najrazličitija banalna ponašanja kao što je vožnja prljavog bicikla, zurenje autističnog deteta kroz prozor i sl. (Bottoms, Roberts, 2010, 85).

Ova dva primera pokazuju kako se pojam maloletničke delinkvencije i sa njime povezane intervencije može proširiti do granica koje je nemoguće predvideti, a rezultati koji se postižu su krajnje kontradiktorni i deluju stigmatizujuće. To je navelo neke stručnjake da zahtevaju da se u SAD prestane sa suđenjem za statusne delikte pred maloletničkim sudovima jer to samo dodatno stigmatizuje mlade koji se već nalaze u nevolji (Siegel, Welsh, Senna, 2006, 29). O tome kako se mere zaštite dece mogu lako preobraziti u nekontrolisanu represiju govori i podatak da je u 2006. godini 61% *ASBO* izrečenih maloletnicima u Ujedinjenom Kraljevstvu prekršeno, za šta je izricana kazna zatvora duža od one koju bi dobili da su osuđeni za prekršaje ili neka lakša krivična dela poput džeparenja (Bottoms, Roberts, 2010, 85).

Takođe, mere kontrole često pogađaju neopravdano i deca koja se ni po kom kriterijumu ne mogu smatrati problematičnom. Tako, na primer, oko dve trećine velikih gradova u SAD sprovodi politiku policijskog časa prema svojoj deci i maloletnicima kao oblik prevencije maloletničke delinkvencije i zaštite maloletnika (Siegel, Welsh, Senna, 2006, 26).

---

1 Ova mera se može izreći i maloletnim i punoletnim licima za ponašanja koja spadaju u manje kršenje reda ili lakši delikt koji nije propisan kao krivično delo, i to ne zbog samog ponašanja, već zbog njegovog mogućeg efekta na društveni poredak.

U Srbiji je termin maloletnička delinkvencija češće u upotrebi od termina maloletnički kriminalitet. U starijoj kriminološkoj literaturi bilo je zastupano uže pravno (Milutinović, 1979), ali i najšire, kriminološko-sociološko određenje maloletničke delinkvencije (na primer, Jašović, 1991). Ipak, savremeni autori koji se u Srbiji bave problemima maloletničke delinkvencije iz kriminološke perspektive, čak i onda kada je izričito ne definišu, uglavnom imaju u vidu njen pravni pojam, odnosno pod maloletničkom delinkvencijom podrazumevaju ili samo ponašanja propisana kao krivična dela koja vrše maloletnici (na primer, Škulić, Stevanović, 1999; Škulić, 2003), ili i krivična dela i prekršaje (na primer, Simeunović-Patić 2009). Imajući u vidu naše ukupno savremeno zakonodavstvo, koje je zasnovano na krivičnopravnom reagovanju na maloletničku delinkvenciju, uz uvažavanje specifičnosti vezanih za uzrast maloletnika, i uz davanje znatnih mogućnosti alternativa krivičnom postupku, može se reći da pravno shvatanje dominira i u društvenom reagovanju na maloletničku delinkvenciju u Srbiji.

Imajući u vidu sve napred rečeno, smatram da je pravni pojam korigovan sociološkim, koji pod maloletničkom delinkvencijom podrazumeva ne samo krivična dela i prekršaje, već i kršenja međunarodnih normi koja nisu inkriminisana u nacionalnom zakonodavstvu, najprihvatljiviji – kako sa stanovišta potrebe istraživanja, tako i sa stanovišta nužnosti preduzimanja odgovarajućih institucionalnih mera društvenog reagovanja u našoj zemlji. Kršenje ostalih društvenih normi od strane maloletnika, u skladu sa ovakvom definicijom, trebalo bi da bude tretirano kao vaspitni i socijalni problem, koji shodno tome treba da bude i istraživan i rešavan. S tim u vezi, smatram da je termin maloletnički kriminalitet precizniji i adekvatniji od termina maloletnička delinkvencija, pa se zalažem za njegovu upotrebu u skladu sa napred određenim pojmom.

Literatura

- Bottoms, A., Roberts, J., (2010) *Hearing the victim: adversarial justice, crime victims and the State*, Devon: Willan Publishing.
- Flowers, B., (2002) *Kids who Commit Adult Crimes: Serious Criminality by Juvenile Offenders*, New York, London, Oxford: The Haworth Press.
- Gassin, R., (2007) *Criminologie*, Paris, Dalloz.
- Jašović, Ž., (1991) *Kriminologija maloletničke delinkvencije*, Beograd, Naučna knjiga.
- Milutinović, M., (1971) „Osnovni fenomenološki i etiološki problemi maloletničke delinkvencije”, *Etiologija maloletničkog prestupništva*, Beograd, Savez društava defektologa Jugoslavije.
- Milutinović, M., (1979) *Kriminologija*, Beograd, Savremena administracija.

- Siegel, L., Welsh, B., Senna, J., (2006) *Juvenile Delinquency: Theory, Practice and Law*, Thomson, Wadsworth, USA.
- Simeunović-Patić, B., (2009) *Kriminalitet maloletnika u Republici Srbiji i savremena društvena reakcija*, doktorska disertacija, Kragujevac, Pravni fakultet u Kragujevcu.
- Škulić, M., Stevanović, I., (1999) *Maloletni delinkventi u Srbiji*, Beograd, Jugoslovenski centar za prava deteta.
- Škulić, M., (2003) *Maloletnici kao učinioci i kao žrtve krivičnih dela*, Beograd, Dosije.

*
*   *

Vesna Nikolić-Ristanović, Ph D
Full Professor
University of Belgrade
Faculty of Special Education and Rehabilitation

***JUVENILE CRIME OR JUVENILE DELINQUENCY: CONCEPTUAL FRAME-
WORK AND ITS IMPORTANCE***

Using the age as criterion, we can make a difference between juvenile and adult crime. However, for juvenile crime, other terms are used as well, such as juvenile delinquency, social maladjustment, juvenile antisocial behaviour, hooliganism etc. In relation to that, various definitions of juvenile crime appear in criminological literature. The key distinction between these definitions is their perception of the behaviours that constitute juvenile delinquency. Acceptance of one or the other definition, larger or narrower, has both theoretical and practical implications. Starting from the analyses of the discourse of contemporary criminology, the paper intends to present and critically examine various definitions of juvenile delinquency, as well as to analyse the impact determination of the notion of juvenile delinquency has on criminological surveys and criminal policy implementation.

Key words: *juvenile delinquency, determination of notion, practical implementations*